

În procesul de cercetare istoriografică actuală, cu atât mai mult cu cât, pentru o perioadă destul de lungă, investigația și restituirea editată corectă au fost sau interzise, sau deformat, o formulă corespunzătoare, pentru că-și are utilitățile ei evidente, este combinarea acțiunii de interpretare cu restituirea documentară. Dacă a devenit un truism că sintezele presupun analize, că perspectiva generală nu se poate clădi decât pe viziuni parțiale, tot un fapt evident este că o masă documentară imensă se află încă în depozitele arhivelor sau ale SRI, care trebuie pusă în circulație științifică și, nu mai puțin, în circulație publică. Dacă textul științific se adresează cu precădere omului avizat în domeniu, documentul poate – e firesc și e bine – interesa pe oricine, care, prin intermediul lui, ia contact cu o realitate necunoscută sau intuită.

În acest context al studiului istoriografic se situează și contribuția prezentă a muzeografului Moisa Gabriel, destinată să readucă în memorie și în planul judecății istorice evenimente și oameni ai anilor 1948–1951, din viața rurală, tragic destructurată prin programul de comunizare a țării. Considerațiile autorului, vizând oportunitatea și rolul unor asemenea întreprinderi științifice și editoriale, plasează lucrarea într-un proces care se cere continuat și lărgit: „Istoriografia românească existentă azi ne oferă foarte puțin legat de procesul de colectivizare din această parte a României. (...) Desigur că cercetarea istorică este și aici la început, iar elaborarea unor volume consistente de documente pe această temă, care au și început să apară, sunt binevenite“. (p. 24)

Din punct de vedere geografic, lucrarea se referă la județe din estul Transilvaniei, cu precădere la județul Bihor. Această opțiune a autorului este justificată cel puțin din două motive: amploarea manifestărilor protestatare ale țărănimii și duritatea represiunii, pe de o parte, și abundența de material documentar, repus în circulație pentru această parte a țării, pe de altă parte.

Materialul cărții (176 p.) este dispus în două secțiuni: un studiu asupra epocii și asupra politicii agrare a P.M.R., asupra revoltelor țărănești și a represiunii din zonă și două anexe documentare: *Studiu Informativ asupra acțiunilor contrarevoluționare chiaburești din județele Bihor – Arad* (p. 86–115) și *Notă a Direcțiunii generale a Securității Statului* din 21 august 1951, semnată de colonelul de Securitate M. Dulgheru, însoțitoare a *Referatului* redactat de doi reprezentanți ai organelor represive, maiorul de Miliție Stănescu Titu și căpitanul de Securitate, Cărciumărescu Ilie, despre modul în care s-au făcut dislocările de persoane în urma revoltelor țărănești din vara anului 1949; cercetarea pe teren s-a realizat în perioada 18 iulie–6 august 1951, în localități din regiunile Bihor, Arad, Baia Mare, Suceava și Sibiu, adică în zonele în care s-au înregistrat tulburări țărănești în legătură cu treierii și colectările din vara anului 1949. (p. 116–161).

Studiul este axat pe probleme cu caracter general: acapararea puterii de către comuniști, reforma agrară ca parte componentă a politicii PCR de a-și asigura sprijin țărănesc, Decretul nr. 83, pentru completarea unor dispoziții din Legea nr. 187 din 1945 (de fapt, confiscarea averilor agricole în așa-numitul proces de desăvârșire a reformei agrare), pentru a se trece apoi la probleme cu caracter local (ceea ce, de fapt, și-a propus istoricul prin acest volum): aplicarea decretului în Bihor, rezistența anticomunistă din anii 1948-1950, desfășurarea răscoalelor din vara anului 1949, în județele Bihor, Arad, Timiș, Caraș-Severin și Satu Mare și represiunea. Textul informativ este susținut de extrase din documente ale timpului, prin care se conturează semnificația evenimentelor sau acestea se încadrează într-un context mai larg. Baza documentară a fost asigurată prin investigații în arhivele Serviciului Român de Informații și în Arhivele Naționale Bihor. Pentru determinarea cadrului general în care s-au desfășurat evenimentele din vestul României (antecedente, evenimente contemporane) au fost valorificate și studii de specialitate, nu multe, fapt ce dovedește că perioada analizată și atestată documentar încă mai are nevoie de abordări istoriografice (semnalăm îndeosebi studiile lui Dumitru Șandru, întotdeauna la obiect și argumentate).

Cele două documente reprezentative atât pentru amploarea manifestărilor țărănești din vara anului 1949, cât și pentru mentalitățile și practicile comuniste ale epocii au fost identificate de autor și puse pentru prima dată în circulație; adăugate domeniului istoriografic al problematicii respective, oferă o imagine convingătoare asupra evenimentelor.

Autorul identifică motivele producerii revoltelor țărănești, spre deosebire de rapoartele oficiale care puneau totul pe seama „acțiunilor chiaburești”, în condiția țărănimii: „comunitățile sătești s-au ridicat din motive stringente și insuportabile: „plata în bani a muncilor agricole prestate, a treieratului la arie și a cotelor foarte mari pe care aceștia erau datori să le predea la stat...” (p. 40). Un rol important în declanșarea mișcărilor – situându-se între factor favorizant și factor acțional – l-au avut grupurile de rezistență anticomunistă. În zona Bihorului și a Aradului acționau, potrivit informațiilor Securității, în perioada 1948–1950, trei grupuri anticomuniste: „*Organizația România Independentă*” (cu centrul în Oradea; primul ei conducător a fost Nistor Bădiceanu) – anihilată în vara anului 1948, „*Vlad Țepeș II*” (condusă de avocatul Constantin Militaru din Oradea) și un grup condus de Alexandru Curta, în zona masivelor Codru-Moma și Bihor). Acestora autorul le acordă un credit foarte mare în generarea acțiunilor protestatare țărănești, afirmând că în revoltele din vara anului 1949, desfășurate în cele șase județe vestice ale țării, se poate descoperi consecința „activității duse de aceste organizații în lumea satelor, iar declanșarea simultană a revoltelor ne demonstrează că oamenii dădeau ascultare șefilor acestora, având încredere în afirmațiile și imboldurile lor. În fruntea acțiunilor se vor găsi de cele mai multe ori persoane înregimentate în aceste grupuri de rezistență care au profitat și de strângerea cotelor, exorbitante pentru gospodăria țărănească, într-o perioadă în care războiul mondial și-a lăsat serios amprenta asupra nivelului de trai al tuturor categoriilor sociale și a țărănimii în particular.” (p. 36)

Caracterul de contribuție utilă în planul cercetării științifice reprezentat de lucrarea de față este relevat și de către prefațatorul ei, dr. Mihai D. Drecin: „Ceea ce realizează tânărul istoric Gabriel Moisa prin publicarea prezentului volum – compus dintr-un număr însemnat de documente inedite, precedate de un studiu substanțial – ar fi comparabil cu o cărămidă pusă la baza viitoarei sinteze dedicate colectivizării agriculturii românești.“ (p. 4)

Combinând analiza cu ilustrarea documentară, istoricul a reușit să restituie un episod dramatic al experienței colective românești din perioada postbelică. Lucrarea exemplifică un gest științific real: investigarea dusă până la identificarea unor documente de interes și punerea lor în circuitul vieții științifice și publice.

Corneliu CRĂCIUN